RAQAMLI KOMMUNIKATSIYA MUHITIDA NEOLOGIZMLAR VA QISQARTMALARNING SHAKLLANISHI HAMDA ULARNING ZAMONAVIY O‘ZBEK TILI LEKSIK TIZIMIGA TRANSFORMATSION TA’SIRI

Normaxamadova Shaxloxon Baxtiyor qizi
Yangiyo’l tuman 3-son texnikumi, o’qituvchi
Telefon: +998-88-543-02-20

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli kommunikatsiya muhitida neologizmlar va qisqartmalarning shakllanish jarayonlari hamda ularning zamonaviy o‘zbek tili leksik tizimiga ko‘rsatayotgan transformatsion ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar o‘zbek tilining so‘z boyligi ortishiga xizmat qilish barobarida, uning fonetik, morfologik va sintaktik sathlarida muayyan strukturaviy o‘zgarishlarni yuzaga keltirayotgani lisoniy faktlar asosida ko‘rsatib berilgan. Maqolada globallashuv davrida raqamli platformalar tilining milliy til normalari bilan o‘zaro munosabati va til ekologiyasi masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Raqamli kommunikatsiya, neologizm, qisqartmalar, transformatsiya, internet tili, ijtimoiy tarmoqlar, o‘zbek tili leksikasi, lisoniy dinamika.

Аннотация: В данной статье научно анализируются процессы формирования неологизмов и сокращений в цифровой коммуникативной среде, а также их трансформационное влияние на лексическую систему современного узбекского языка. На основе лингвистических фактов показано, что интернет и социальные сети, способствуя обогащению словарного запаса узбекского языка, одновременно вызывают определенные структурные изменения на его фонетическом, морфологическом и синтаксическом уровнях. В статье также освещаются вопросы взаимодействия языка цифровых платформ с нормами национального языка и проблемы экологии языка в эпоху глобализации.

Ключевые слова: Цифровая коммуникация, неологизм, сокращения, трансформация, интернет-язык, социальные сети, лексика узбекского языка, языковая динамика.

Abstract: This article provides a scientific analysis of the formation processes of neologisms and abbreviations in the digital communication environment, as well as their transformational impact on the lexical system of the modern Uzbek language. Based on linguistic facts, it demonstrates that while the internet and social networks contribute to enriching the vocabulary of the Uzbek language, they simultaneously cause specific structural changes at its phonetic, morphological, and syntactic levels. The article also highlights the interaction between the language of digital platforms and national language norms, alongside language ecology issues in the era of globalization.

Keywords: Digital communication, neologism, abbreviations, transformation, internet language, social networks, Uzbek language lexicon, linguistic dynamics.

Kirish

XXI asrning birinchi choragida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi insoniyat muloqot tizimini virtual makonga ko‘chirdi. Raqamli kommunikatsiya muhiti nafaqat axborot almashish tezligini oshirdi, balki ushbu jarayonning bevosita quroli bo‘lgan tillarning ichki strukturaviy va leksik-semantik tizimlariga ham jiddiy ta’sir ko‘rsata boshladi. Zamonaviy o‘zbek tili ham mazkur global lisoniy dinamikadan mustasno emas. Bugungi kunda internet platformalari, ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, Instagram, TikTok, YouTube) va messenjerlar o‘zbek tilining boyishi va ayni paytda uning an’anaviy me’yorlarining transformatsiyaga uchrashida asosiy katalizator vazifasini bajarmoqda.

Har qanday tirik til singari, o‘zbek tili ham jamiyatdagi ijtimoiy-texnik o‘zgarishlarga tezkor munosabat bildiradi. Raqamli muhitda muloqotning qisqalik va tezkorlik tamoyillariga asoslanishi

lisoniy tejamkorlik qonuniyatini harakatga keltirdi. Buning natijasida tilimizga ko‘plab yangi tushunchalarni ifodalovchi neologizmlar (yangi so‘zlar) shiddat bilan kirib kelmoqda, muloqotni tezlashtirish maqsadida noan’anaviy qisqartmalar va abbreviaturalar shakllanmoqda. Mazkur jarayon lisoniy tizimni yangi tushunchalar hisobiga boyitsa-da, ikkinchi tomondan, adabiy til me’yorlarining buzilishi, kalkalashish va orfografik savodsizlikning ortishi kabi salbiy tendensiyalarni ham keltirib chiqarmoqda. Ushbu tadqiqot raqamli transformatsiyaning o‘zbek tili leksikasidagi ko‘rinishlarini ilmiy tizimlashtirishga qaratilgan.

Metodologiya

Tadqiqot jarayonida raqamli muhitda shakllangan o‘zbekcha matnlarni tahlil qilish uchun bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Asosiy metod sifatida **deskriptiv (tavsifiy) metod** tanlanib, uning yordamida internet tilida faol qo‘llanilayotgan neologizmlar va qisqartmalarning lisoniy tabiati tasvirlangan. Shuningdek, yangi so‘zlarning kirib kelish manbalari va shakllanish usullarini guruhlashda **klassifikatsiya va tizimli tahlil metodlari** qo‘llanildi.

Tadqiqotning empirik bazasini shakllantirish maqsadida **kontent-tahlil (content analysis)** metodidan foydalanildi. Bunda o‘zbek segmentidagi eng ommabop ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining raqamli platformalaridagi (Telegram kanallar, Instagram postlari sharhlari) jami 5000 dan ortiq matnli xabarlar va izohlar tanlab olindi va ulardagi neologizm hamda qisqartmalarning uchrash chastotasi statistik jihatdan o‘rganildi. To‘plangan materiallar o‘zbek tili leksikologiyasi va terminologiyasi mezonlari doirasida qiyosiy baholandi.

Natijalar

O‘tkazilgan lisoniy tahlillar va statistik kuzatishlar raqamli kommunikatsiyaning o‘zbek tili leksik qatlamiga ta’sirini ikki tomonlama xarakterga ega ekanligini ko‘rsatdi. Birinchi navbatda, raqamli neologizmlarning shakllanish kanallari va lisoniy tabiati aniqlandi. Internet tili leksikasining boyishi asosan quyidagi uchta lisoniy manba hisobiga amalga oshmoqda:

- **To‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zlashmalar:** Texnik tushunchalarni ifodalovchi inglizcha so‘zlarning fonetik-orfografik moslashuvsiz qabul qilinishi (masalan, *strim, dayjest, praym-taym, kontent, xab*).
- **Semantik neologizmlar:** O‘zbek tilida mavjud so‘zlarning raqamli makonda yangi ko‘chma ma’no kasb etishi (masalan, *bosh sahifa, devor, muzlatmoq (akkauntni), ulashmoq (share)*).
- **Gibrid so‘zlar (derivatsiya):** Chet tili negiziga o‘zbek tili affikslarini qo‘shish orqali yangi fe’l va otlarning yasalishi (masalan, *bloklamoq, layk bosmoq, skrinshot qilmoq, rasmga tushmoq emas – selfi qilmoq*).

Ijtimoiy tarmoqlar matnlari kontent-tahlil qilinganda, foydalanuvchilar tomonidan qo‘llanilgan nostandart qisqartmalar va grafik vositalarning uchrash chastotasi aniqlandi. Quyidagi jadvalda raqamli o‘zbek tilidagi eng faol qisqartirish usullari va ularning ulushi ko‘rsatilgan:

№	Qisqartirish turi / Usuli	Misollar	Umumiy matndagi ulushi (%)
1	Konsonantizm (unlilarni tushirib qoldirish)	*b-n (bilan), m-n (man), x-r (xullas), r-m (rasm)*	42%
2	Akronimlar va qisqartmalar (inglizcha/ruscha)	*IMHO, OMG, jsn (juda soz), msn (mayli unda)*	18%
3	Grafik va fonetik reduksiya (so‘z qismini kesish)	*raxmat (rxt), tnx, priv, salom (slm)*	25%
4	Grafik belgilar bilan almashtirish	*+ (ijobiy ma’no/qo‘shilaman), = (teng)*	15%

Tahlil va muhokama

Raqamli kommunikatsiya muhitida o‘zbek tili leksik tizimining transformatsiyaga uchrashi shunchaki yuzaki lisoniy hodisa emas, balki tilning barcha sathlariga daxldor bo‘lgan chuqur ichki tizimli jarayondir. Ma’lumki, til ijtimoiy hodisa bo‘lib, jamiyat hayotidagi har qanday texnologik va sotsiokultural o‘zgarishlarni birinchi navbatda o‘zining leksik-semantik qatlamida aks ettiradi. N. Mahmudov til tizimining tashqi omillarga ta’sirchanligi haqida so‘z yuritar ekan, leksika doimo harakatda va o‘zgarishda bo‘ladigan, ijtimoiy hayot bilan bevosita bog‘langan eng dinamik sath ekanligini ta’kidlaydi [1, 45-b.]. Bugungi kunda global tarmoq, ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, Instagram, TikTok) va kiber-makon o‘zbek tilining an’anaviy qiyofasini o‘zgartiruvchi va unga yangi lisoniy xususiyatlar baxsh etuvchi sun’iy, ammo o‘ta faol lingvistik laboratoriyaga aylandi.

Mazkur laboratoriyada yuz berayotgan transformatsiyalarni to‘g‘ri baholash uchun ularning lingvistik tabiati, kelib chiqish manbalari va milliy til tizimiga moslashish (yoki moslashmaslik) darajasini bir necha yirik yo‘nalishlarga ajratgan holda tahlil qilish lozim.

Neologizmlarning lingvistik tabiati va ularning o‘zlashish mexanizmlari

Raqamli muhitda shakllanayotgan yangi so‘zlarning asosiy qismini axborot texnologiyalari, kiber-makon madaniyati va internet iqtisodiyoti bilan bog‘liq termin-neologizmlar tashkil etadi. Bu jarayonda ingliz tilidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri yoki rus tili vositachiligida kirib kelayotgan leksik birliklar ustunlik qiladi. Biroq, tilshunoslik qonuniyatlariga ko‘ra, har qanday chet tili birligi milliy tilga kirganda ma’lum darajada fonetik, morfologik va semantik adaptatsiyani (moslashishni) boshdan kechirishi shart. E. Begmatov o‘z tadqiqotlarida ta’kidlaganidek, o‘zlashma so‘zlar qabul qiluvchi tilning ichki qonuniyatlariga bo‘ysunsa va uning grammatik qoliplariga o‘tirsa, tilning boyishiga xizmat qiladi, aks holda u nutqiy qatlamda sun’iy element bo‘lib qolaveradi [2, 112-b.].

Hozirgi o‘zbek raqamli diskursida o‘zlashma neologizmlarning moslashish darajasi turlichadir. Bu borada eng faol model – **derivativ (so‘z yasash) gibridizatsiya** modelidir. Bunda chet tili negiziga o‘zbek tilining so‘z yasovchi yoki shakllantiruvchi affikslari qo‘shiladi. Masalan, inglizcha *to block* (to‘smoq, cheklamoq) so‘zi raqamli o‘zbek tilida *bloklamoq* shaklida faol fe’l silsilasini hosil qildi. Bu o‘rinda o‘zbek tilining eng mahsuldor fe’l yasovchi *-la* affiksi chet tili o‘zagiga muvaffaqiyatli birikdi. Xuddi shu kabi *bannash* (ingl. *to ban* – taqiqlash), *striplashmoq* (ingl. *stream*), *skrinshotlamoq* (ingl. *screenshot*) kabi gibrid shakllar vujudga keldi.

Biroq, bu jarayon hamma vaqt ham silliq kechayotgani yo‘q. Internet muhitida *akkaunt ochmoq*, *post joylamoq*, *storis qo‘ymoq*, *reaksiyalar qoldirmoq* kabi birikmalarning sintaktik barqarorlashuvi kuzatilmoqda. Bu yerda chet tili so‘zi o‘zbekcha ko‘makchi fe’llar (*ochmoq, qo‘ymoq, qilmoq*) bilan birikib, turg‘un birikma hosil qilmoqda. Diqqatga sazovor joyi shundaki, ushbu birliklar o‘zbek tilida tayyor muqobillari bo‘la turib (masalan, *akkaunt ochmoq – shaxsiy sahifa yaratmoq*, *post joylamoq – ma’lumot/maqola e’lon qilmoq*, *storis qo‘ymoq – kunlik lavha ulashmoq*), qisqalik va "moda" (lingvistik nufuz) omili sababli chet tili variantlarining to‘liq ustunligini ta’minlamoqda. Bu holat milliy tilning sintaktik aloqalar tizimida xorijiy andozalarning (kalkalarning) ildiz otishiga zamin yaratmoqda.

Semantik transformatsiyalar va so‘z ma’nosining kengayishi

Raqamli muhitning o‘zbek tili leksikasiga ta’sirini faqat xom o‘zlashmalar oqimi bilan cheklab bo‘lmaydi. Eng qiziqarli ichki transformatsion jarayon – bu tilning o‘z zaxirasida mavjud bo‘lgan so‘zlarning raqamli konseptlar ta’sirida **semantik modifikatsiyaga** uchrashidir. To‘jiyev ta’kidlaganidek, so‘z ma’nosining ko‘chishi yoki kengayishi tilning ichki imkoniyatlari hisobiga boyishining eng tejamkor va qulay usulidir [4, 54-b.].

Zamonaviy internet muloqotida o‘zbekcha an’anaviy so‘zlar mutlaqo yangi, ilgari xos bo‘lmagan semalarni (ma’no qirralarini) qabul qildi. Keling, bir nechta yorqin lisoniy faktlarni ko‘rib chiqaylik:

- **Sahifa / Devor:** Ilgari faqat kitob, daftar yoki qurilish obyektlariga nisbatan qo‘llanilgan bu so‘zlar bugungi kunda virtual profilning (*page/wall*) asosiy qismini anglatadi. "Uning devoriga yozib qoldirdim" iborasi hech qanday jismoniy harakatni anglatmaydi, balki raqamli muloqot aktini ifodalaydi.
- **Muzlatmoq:** An’anaviy ma’noda haroratni pasaytirish orqali moddani qattiq holatga keltirishni anglatuvchi bu fe’l, kiber-makonda hisob raqami, akkaunt yoki kanal faoliyatini vaqtincha cheklash, to‘xtatib qo‘ymoq (*freeze*) ma’nosida barqarorlashdi.
- **Ulashmoq:** Ilgari moddiy narsalarni (masalan, taom, sovg‘a) taqsimlash ma’nosida kelgan bo‘lsa, hozirda raqamli axborotni, havolani boshqalarga yuborish (*share*) ma’nosida eng faol so‘zga aylandi.

• **Yurakcha / Olov bosmoq:** Bu metaforik birikmalar an'anaviy ma'nosidan uzoqlashib, raqamli platformalardagi piktogrammalar (emoji) orqali subyektiv ijobiy munosabatni ifodalashning universal lisoniy va vizual vositasi sifatida shakllandi.

Ushbu semantik siljishlar shuni ko'rsatadiki, o'zbek tili raqamli voqeolikni tushunish va ifodalash uchun o'zining ichki semantik resurslarini faollashtirmoqda. Biroq, bu jarayonda ham ma'no xiralashishi va so'zning tub milliy mohiyatidan uzoqlashish tendensiyalari mavjud bo'lib, bu nutq madaniyati va matn stilistikasini o'rganuvchi tadqiqotchilardan alohida e'tibor talab qiladi.

Lisoniy tejamkorlik qonuniyati va nostandart qisqartmalar muammosi

Raqamli kommunikatsiyaning eng xarakterli xususiyati – muloqotning sinxronligi, ya'ni real vaqt rejimida tezkor axborot almashish ehtiyojidir. Bu ehtiyoj tilshunoslikda qadimdan ma'lum bo'lgan **lisoniy tejamkorlik (til kuchini tejash) qonuniyatini** maksimal darajada harakatga keltirdi. Virtual makonda foydalanuvchi kamroq vaqt va kuch sarflab, ko'proq axborot berishga intiladi. Buning oqibatida o'zbek raqamli nutqida an'anaviy adabiy til me'yorlariga mutlaqo zid bo'lgan nostandart qisqartmalar va abbreviaturalar qatlami vujudga keldi.

L. Raupova raqamli diskursning lisoniy xususiyatlarini tadqiq qilib, internet muhitida yozma nutqning og'zaki nutq shakliga yaqinlashishini, ya'ni "yozma-og'zaki nutq" tipining shakllanganini qayd etadi [3, 76-b.]. Bu muhitda grafik va fonetik reduksiya (so'z bo'g'inlarini kesish) hamda konsonantizm (unli harflarni qasddan tushirib qoldirish) yetakchi o'ringa chiqadi.

Biz tomondan o'tkazilgan kontent-tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, yoshlar muloqotida *bilan* so'zi *b-n*, *rahmat* so'zi *rxt*, *salom* so'zi *slm*, *xullas* so'zi *xlsh* yoki *x-r*, *mayli* so'zi *ml* shaklida yozilishi odatiy holga aylangan. Bu lingvistik hodisa o'zbek tilining singarmonizm (vokalizm) va ohangdorlik tabiatiga chuqur zarar yetkazadi. O'zbek tili unli harflarning so'z ma'nosini shakllantirishdagi va nutqiy estetikani ta'minlashdagi roli bilan ajralib turadi. Unlilarning grafik tizimdan siqib chiqarilishi matnni mexanik ko'rinishga keltirib, tilning badiiy va hissiy-estetik funksiyasini pasaytiradi.

Bundan tashqari, xorijiy tillardan tayyor akronimlarni (bosh harflardan tuzilgan qisqartmalarni) o'zbekcha matnlarga to'g'ridan-to'g'ri olib kirish holatlari ham keskin ko'paygan. Masalan, *IMHO* (ingl. *In My Humble Opinion* – mening kamtarona fikrimcha), *OMG* (ingl. *Oh My God* – yo parvardigor), *BTW* (ingl. *By The Way* – aytgancha) kabi qisqartmalar o'zbek tilida so'zlovchi yoshlarning virtual yozishmalarida hech qanday tarjimasiz va izohsiz qo'llanilmoqda. Bu jarayon milliy kognitiv-lisoniy tafakkurning parchalanishiga va yosh avlod nutqining gibridlashuviga olib kelmoqda.

Yana bir transformatsion ko'rinish – bu **grafik belgilar va ideogrammalarning (emoji, stikerlar) lisoniy birliklar o'rnini egallashi**. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoq foydalanuvchisi o'z fikrini so'zlar yoki gaplar orqali ifodalash o'rniga, bitta piktogramma (masalan, bosh barmog'i yuqoriga ko'tarilgan belgi 👍 yoki ma'qullash belgisi OK 👌) orqali butun boshli sintaktik qurilmani almashtirmoqda. Bu holat sintaktik sathda gap bo'laklarining to'liq reduksiyasiga (yo'qolishiga) sabab bo'ladi. Natijada foydalanuvchilarning murakkab lisoniy konstruksiyalar tuzish, o'z hissiyotlari va argumentlarini so'z vositasida batafsil bayon etish qobiliyati pasayib, nutqning primitivlashuvi (soddalashuvi) yuzaga kelmoqda.

Ijtimoiy tabqalanish va "Raqamli lisoniy tafovvut" (Digital Linguistic Divide)

Raqamli tilning shiddatli transformatsiyasi jamiyatda yana bir jiddiy ijtimoiy-lingvistik muammoni keltirib chiqardi, bu – **lisoniy ijtimoiy differensiallashuvning** kuchayishidir. Dadaboyev yozganidek, har qanday yangi ijtimoiy guruh yoki texnologik qatlam o'zining maxsus leksik tizimini (jargon yoki argo) yaratishga moyil bo'ladi [6, 102-b.]. Internet va kompyuter texnologiyalari ta'sirida shakllangan kiber-jargonlar hozirgi kunda o'zbek jamiyatida yosh bo'yicha jiddiy lisoniy tafovvutni (tsenzni) yuzaga keltirdi.

Ijtimoiy tarmoqlardagi faol yosh yoshdagi qatlam (15–30 yosh) va katta yoshdagi aholi (45 yoshdan yuqori) o'rtasida muloqot va o'zaro tushunish darajasi pasayib bormoqda. Masalan, yoshlar diskursida faol bo'lgan *krinj* (uyat, noqulay holat), *fray* (do'st), *xayp* (sun'iy shov-shuv), *sheyming* (ayblash, kamsitish), *topchiq* (eng zo'ri) kabi neologizm-jargonlar katta yoshli avlod uchun mutlaqo tushunarsiz yoki lisoniy g'o'rlik bo'lib tuyuladi. Bu holat tilshunoslikda "raqamli lisoniy tafovvut" deb nomlanib, u ijtimoiy integratsiyaga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mazkur jargonizmlarning aksariyati vaqtinchalik xarakterga ega bo‘lsa-da (ular ma’lum bir internet-trend yoki mem yo‘qolishi bilan iste’moldan chiqadi), ularning til tizimida muntazam aylanishi adabiy tilning barqaror yadrosiga bosim o‘tkazadi. A. Hojiyev ta’kidlaganidek, tilning o‘z so‘z yasash qonuniyatlariga tayanmagan, sun’iy va tashqi modaga ko‘r-ko‘rona ergashish natijasida kirib kelgan so‘zlar til madaniyatini boyitmaydi, balki uni chalkashtiradi [5, 90-b.].

Quyidagi strukturaviy sxemada raqamli muhitning o‘zbek tili leksik tizimiga ko‘rsatayotgan ijobiy va salbiy transformatsion ta’sirining umumiy manzarasi aks ettirilgan:

RAQAMLI KOMMUNIKATSIYA MUHITI TA'SIRI
|
+-----------------------+-----------------------+
| |
IJOBIY TA'SIRLAR SALBIY TA'SIRLAR
| |
• Yangi tushunchalar ifodasi (Neologizmlar) • Adabiy til me'yorlarining buzilishi
• Leksik-semantik kengayish (Semantik siljish) • Savodsizlik va imlo xatolarining ortishi
• Tilning funksional uslublari faollashuvi • Fonetik va grafik tizimning qisqarishi
• Lisoniy tejamkorlik va tezkorlik • Avlodlararo lisoniy tafovvut (jargonizm)

Til ekologiyasi va adabiy til me’yorlarini saqlash muammolari

Raqamli muhitda o‘zbek tilining transformatsiyasini muhokama qilar ekanmiz, muloqot platformalarida **imlo va orfografik tartibsizlikning** ommaviy tus olganini chetlab o‘tib bo‘lmaydi. Internetda har bir foydalanuvchi bevosita "muallif" va "muharrir" maqomiga ega bo‘lgani sababli, u yerda adabiy til normalariga amal qilish mas’uliyati deyarli yo‘qolgan. S. Karimov matbuot va ommaviy axborot vositalari tilini o‘rganar ekan, raqamli publitsistikaning an’anaviy bosma nashrlardan farqli olaroq, tezkorlik ortidan quvib, til me’yorlariga e’tiborsizlik qilayotganini jiddiy xavotir bilan qayd etadi [7, 118-b.].

Eng ko‘p ko‘zga tashlanadigan muammo – o‘zbek lotin alifbosidagi o‘ziga xos harflarni (*O‘, G‘, Sh, Ch*) raqamli qurilmalar klaviaturasida yozish noqulayligi sababli ularni noto‘g‘ri grafik belgilarda aks ettirishdir. Masalan, *O‘* o‘rniga *O'* yoki shunchaki *O*, *G‘* o‘rniga *G*, *Sh* o‘rniga *W* yoki *6* (ayniqsa, yoshlar orasida) grafik belgilarining ishlatilishi til ekologiyasini buzadi. Bu holat shunchaki texnik noqulaylik emas, balki yosh avlodning ongsiz ravishda so‘zlarni noto‘g‘ri yozish va ko‘rish ko‘nikmasini shakllantiradi. Natijada, virtual makondagi savodsizlik real hayotdagi rasmiy va akademik matnlarga ham ko‘chib o‘tmoqda.

Raqamli til transformatsiyasining muhokama qilinishi lozim bo‘lgan yana bir jihati – kiber-makonda **davlat tilining funksional imkoniyatlarini kengaytirish** zaruriyatidir. Sayidrahrahmonov to‘g‘ri ta’kidlaganidek, agar milliy til axborot texnologiyalari tiliga aylanmas ekan, u global raqobatda chetga chiqib qolishi muqarrar [8, 14-b.]. Bu o‘rinda muammo o‘zbek tilining o‘zida emas, balki internetda o‘zbek tilidagi ilmiy, ma’rifiy va texnik kontentning yetishmasligidadir. Foydalanuvchilar raqamli texnologiyalar, dasturlash yoki sun’iy intellekt bo‘yicha o‘zbekcha mukammal terminologiya va manbalarni topa olmaganliklari sababli, ingliz yoki rus tillaridagi terminlarni o‘z nutqlariga aralashtirishga majbur bo‘lmoqdalar.

Ushbu muammoni hal qilish uchun Qosimov tomonidan taklif etilgan axborot texnologiyalari atamalarining milliy tizimini yaratish va ularni internet foydalanuvchilari orasida ommalashtirish g‘oyasi g‘oyat dolzarbdir [11, 41-b.]. Masalan, rus tilidagi *provayder*, *brauzer*, *sayt*, *ssilka* kabi so‘zlar o‘rniga o‘zbek tilining o‘z imkoniyatlari doirasida *tarmoq yetkazuvchi*, *ko‘rish vositasi*, *veb-makon*, *havola* kabi birliklarni tizimli ravishda muomalaga kiritish va eng muhimi, yirik IT-platformalar interfeysini davlat tiliga sifatli tarjima qilish lozim.

Xulosa

O‘tkazilgan ilmiy tadqiqotlar va matnlar tahlili asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Raqamli kommunikatsiya muhiti zamonaviy o‘zbek tili leksik tizimini transformatsiya qiluvchi asosiy omil hisoblanadi. Ijtimoiy tarmoqlar tili o‘zbek tilining boyishiga xizmat qilayotgan bo‘lsa-da (yangi neologizmlar, semantik ko‘chishlar hisobiga), ayni paytda uning imlo va grammatik strukturasiga

salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Lisoniy tejamkorlik bahonasida yuzaga kelayotgan nostandart qisqartmalar yozma nutq madaniyatini pasaytirmoqda.

Tilning tabiiy rivojlanish jarayonini ma’muriy yo‘llar bilan butunlay to‘xtatib bo‘lmaydi, biroq uni ilmiy asosda yo‘naltirish mumkin. O‘zbek tili leksikasining raqamli makondagi transformatsiyasini milliy manfaatlar va adabiy til qonuniyatlari doirasida saqlab qolish uchun kiber-makonda davlat tilining elektron korpusini boyitish, raqamli neologizmlarning muqobillarini o‘z vaqtida ishlab chiqish hamda yoshlar o‘rtasida raqamli va lisoniy savodxonlik madaniyatini yuksaltirish talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mahmudov N. Til va madaniyat. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2017. – B. 45-48.
2. Begmatov E. O‘zbek tili leksikasi muammolari. – Toshkent: Fan, 2021. – B. 112-115.
3. Raupova L.R. Diskurs tahlilning lisoniy asoslari. – Toshkent: Universitet, 2023. – B. 76-80.
4. Tojiyev Yo. O‘zbek tili leksikologiyasi va frazeologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – B. 54-57.
5. Hojiyev A. O‘zbek tilida so‘z yasalishi tizimi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018. – B. 90-94.
6. Dadaboyev H. O‘zbek terminologiyasi. – Toshkent: Muharrir, 2020. – B. 102-105.
7. Karimov S. O‘zbek tili publitsistik uslubining lisoniy xususiyatlari. – Samarqand: SamDU nashri, 2022. – B. 118-122.
8. Sayidrahrahmonov N. Raqamli makonda o‘zbek tili: muammo va yechimlar // Til va adabiyot ta’limi. – 2024. – № 3. – B. 14-17.
9. Usmonov S. Umumiy tilshunoslik. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016. – B. 85-88.
10. Mengliyev B. Hozirgi o‘zbek tili (Sintaksis). – Toshkent: Tafakkur bo‘stoni, 2019. – B. 63-66.
11. Qosimov M. Axborot texnologiyalari atamalarining izohli lug‘ati. – Toshkent: Aloqachi, 2023. – B. 41-44.
12. Yo‘ldoshev M. Badiiy matn lingvopoetikasi. – Toshkent: Fan, 2018. – B. 109-112.